

VERSLAG SESSIE 7
GROOT ONDERHOUD, 27/10/2015

**CULTUUR IN DE SPIEGEL: EEN
DROOMPROJECT VOOR ERFGOED EN
ONDERWIJS?**

Datum :	Dinsdag 27 oktober 2015
Coördinator sessie:	Hildegarde Van Genechten
Voor verslag :	Tine Vandezande en Leen Breyne

Hoe goed is de cultureel-erfgoedsector mee met de ontwikkelingen in het onderwijsveld? Essentieel voor de komende jaren wordt Cultuur in de Spiegel. Dat is de vlag waaronder zowel de theorie, het onderzoek als de 'doorlopende leerlijn cultuur in het onderwijs' opereert. Cultuur in de Spiegel is het antwoord op een aantal terechte knelpunten die vanuit het zogenaamde rapport van Anne Bamford over cultuureducatie in Vlaanderen (2007) aan de oppervlakte kwamen. (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/kwaliteit-en-consistentie-kunst-en-cultuureducatie-in-vlaanderen>)

Tijdens deze sessie geeft Katrien Van Iseghem (CANON Cultuurcel) inzicht in de kansen die Cultuur in de Spiegel biedt voor musea, archieven, erfgoedbibliotheken en andere erfgoedorganisaties. Aanvullend bij deze uiteenzetting presenteren we een aantal praktijkvoorbeelden. Karen Van Buggenhout (Erfgoedcel Pajottenland en Zennevallei) getuigt over het project 'Buurten met Erfgoed'. Katrien Steelandt (Erfgoedcel Brugge) doet dat over 'Herinneringen voor de Toekomst'. Aansluitend delen ook An Sijsmans (hoofd educatie, KMSKA) en Greet Stappaerts (hoofd publiekswerking Middelheimmuseum) hun reacties en ervaringen in een panelgesprek. Waarop moet u letten als u deze theorie in de praktijk wilt brengen? Wat zijn mogelijke valkuilen? En waar zit de meerwaarde?

Cultuur in de Spiegel (<http://canoncultuurcel.be/cultuur-de-spiegel>) is een werk- en denkkader voor leerkrachten om rond cultuur te werken in het onderwijs. Het wil leerkrachten sensibiliseren om meer cultuur (o.a. erfgoed) te integreren in de klas. In de loop van 2016 wordt Cultuur in de Spiegel naar het onderwijs (van de kleuterschool tot en met het hoger onderwijs) gecommuniceerd. Op welke manier kan de erfgoedsector het onderwijs hierbij ondersteunen? Cultuur in de Spiegel komt tegemoet aan de vraag en de vele meningen die bestaan over wat cultuur en cultuuronderwijs is. Er is nood aan een gemeenschappelijk begrippenkader, een duidelijke definitie. Een filmpje op de website van Canon Cultuurcel duidt in anderhalve minuut de theorie achter Cultuur in de Spiegel. Om met Cultuur in de Spiegel aan de slag te gaan is het noodzakelijk dat zowel de leerkracht als de directie er voor open staan. Op het eerste gezicht komt de theorie doorgaans heel abstract over en vraagt het de nodige tijd om het te laten bezinken. Maar eens de theorie wordt begrepen, ziet men al gauw de meerwaarde van Cultuur in de Spiegel in. (<https://youtu.be/bYbZsgMDl0A>)

Vier pilootscholen werden gedurende een schooljaar begeleid om met Cultuur in de Spiegel aan de slag te gaan. Er werd nagegaan op welke manier de leerdoelen kunnen bereikt worden door meer cultuur te integreren. Een van de pilootscholen was het Koninklijk Atheneum in Sint-Niklaas. Hier werd een schoolbreed project opgestart. Er werd gepolst naar de algemene interesses van de leerlingen. Ze mochten vragen formuleren die ze graag in de klas beantwoord zouden zien. De leerkrachten kregen vervolgens deze vragen voorgeschoteld. Het was de uitdaging om de vragen van de leerlingen te verbinden met de leerstof en na te gaan op welke manier ze die in hun les konden benaderen.

De bedoeling van het project '**Buurten met erfgoed**' is de schoolomgeving inzetten als onderwijsmiddel. Het project vertrekt vanuit de vaststelling dat leerkrachten de schoolomgeving zelden nog in hun les betrekken. De reden hiervoor is dat leerkrachten vaak de omgeving van de school zelf niet meer kennen, en ook dat ze het erfgoed in de schoolomgeving doorgaans onderschatten. Buurten met erfgoed wil de banden tussen de school en het lokale erfgoed (de omgeving) aanhalen. In elke schoolomgeving is er immers wel erfgoed te vinden

Cultuur in de spiegel: een droomproject voor erfgoed en onderwijs?

(gebouwen, straatnamen, verhalen ...) of zijn er lokale erfgoedactoren die kunnen betrokken worden. Met Buurten met erfgoed doorlopen leerkrachten van de tweede graad lager onderwijs een begeleidingstraject om een schooljaar lang een erfgoedproject uit te werken waarin het erfgoed uit de schoolomgeving wordt betrokken. Erfgoedcel Pajottenland & Zennevallei stapte mee in dit project en ging aan de slag in zeven basisscholen en met heel wat lokale erfgoedwerkers in Sint-Pieters-Leeuw.

Tijdens het project in Sint-Pieters-Leeuw werd nagedacht over hoe erfgoed als middel kan gebruikt worden om de vier vaardigheden en het historisch besef te ontwikkelen. Zoals in het project 'Onze school vroeger, nu en in de toekomst' in de Jan Ruusbroec-school waarbij leerlingen verschillende generaties oud-leerlingen mochten interviewen. De vragen werden vooraf in de klas voorbereid. De antwoorden werden vervolgens op een originele en creatieve manier verwerkt. Zo werd een grondplan van de school getekend zoals dat er vroeger, nu of in de toekomst zou kunnen uitzien.

Er werden meerdere vakken, zoals Nederlands, Wereldoriëntatie en Muzische vorming bij dit project betrokken. Ook de diverse cultuurdragers kwamen aan bod. De cultuurdrager 'het lichaam' via de gebaren en houding van een geïnterviewde of de cultuurdrager 'voorwerpen' zoals een griffel. Op die manier werden verschillende culturele (deel)vaardigheden ontwikkeld (zie de theorie van Cultuur in de Spiegel). Verbeelding werd bijvoorbeeld gestimuleerd door het tekenen van een grondplan. Analyseren werd geoefend door het vergelijken hoe vroeger werd gestraft en waarom dit nu anders is. Op die manier werd er aan het cultureel bewustzijn van de leerlingen gewerkt.

Naar aanleiding van Erfgoeddag 2015 werd het project '**Herinneringen voor de toekomst**' opgestart. Dit was een artistiek-erfgoedtraject waarbij een kunstenaar samen met een klas creatief aan de slag ging met het lokale erfgoed. Een erfgoedcel selecteerde een lokale erfgoedorganisatie en een school. Bij voorkeur een school waar kinderen tot nu toe nauwelijks in contact kwamen met culturele, artistieke of erfgoedprojecten. De lokale erfgoedorganisatie stelde (i.s.m. de erfgoedcel) een 'herinneringskoffer' samen. Hierin zaten brieven, documenten, voorwerpen, foto's, filmpjes, enz. die van betekenis zijn voor de geschiedenis van de stad/gemeente/wijk waar de school gevestigd is. De erfgoedorganisatie beslist in overleg met de erfgoedcel welke thema's hierin aan bod komen. Deze herinneringskoffer diende als inspiratie voor een kunstenaar om een artistiek traject vanuit verschillende methodieken van ca. 8 weken (3 uur per week) met de kinderen te doorlopen. Ook de erfgoedorganisatie diende bereid te zijn om tijdens deze 8 weken minstens één keer naar de school te gaan en info te geven over de inhoud van de herinneringskoffer. Het artistieke materiaal dat door de kinderen gecreëerd werd op basis van de herinneringskoffer, resulteerde in een expo, installatie of presentatie op Erfgoeddag.

Dit traject werd opgestart in vijf scholen in vijf verschillende regio's (5 erfgoedcellen, 5 lokale erfgoedspelers en 5 klassen van het vijfde leerjaar). MUS-E Belgium zorgde voor 5 kunstenaars die met de leerlingen aan de slag gingen. In Brugge ging men aan de slag rond de herdenking van de Blijde Intrede van Karel V. De heemkundige kring zorgde samen met de erfgoedcel voor de nodige context. In Brussel leerden de leerlingen het leven en het werk van G. Charlier kennen via het Charliermuseum. In Maasmechelen maakten de leerlingen kennis met de reuzen Mies en Ties. In Turnhout stond de kantnijverheid en de jacht centraal waarbij de leerlingen in contact kwamen met het Taxandriamuseum. In Oostvleteren gingen de leerlingen op bezoek in het archief en werkten ze creatief met oude kermisaffiches.

Deze vijf processen konden door iedereen gevolgd worden via een blog (<https://herinneringenvoordetoekomst.wordpress.com/>). Alles werd ook gebundeld in een kort filmpje, zie: <https://www.youtube.com/watch?v=jFCNt2NP3ms>.

Cultuur in de spiegel: een droomproject voor erfgoed en onderwijs?

Ook in dit project kwamen de vier vaardigheden uit Cultuur in de Spiegel heel duidelijk aan bod. Door een bezoek aan de erfgoedlocatie en de voorwerpen in de herinneringskoffer werd het waarnemingsvermogen van de leerlingen geoefend. Het creatief en artistiek proces verscherpte de verbeelding van de leerlingen. Het conceptualiseren en analyseren werd geoefend door bijvoorbeeld linken te leggen tussen vroeger en nu.

De sterkte van Herinneringen voor de toekomst lag in het feit dat het makkelijk aansluit bij de leerdoelen en heel divers is van aanpak. Doordat het een langdurig, intensief traject is, zorgde het voor een grote gedragenheid: het is een creatief parcours dat sterk beeldend en expressief werkt. De kinderen worden op een speelse en creatieve manier uitgedaagd om rond erfgoed te werken. De kinderen kregen zo bovendien een positief beeld over erfgoed. Doordat er vele partners betrokken waren bij het traject, was het maken van duidelijke afspraken noodzakelijk. Het was dus belangrijk dat de leerkrachten nauw betrokken bleven want het eindproduct was niet altijd meteen duidelijk. De nadruk lag immers op het proces. Er diende een match te zijn tussen de lokale erfgoedspeler en kunstenaar en beiden moesten zich dan ook in het gekozen thema kunnen vinden.

Panelgesprek met An Sysmans (KMSKA), Greet Stappaerts (Middelheimmuseum), Katrien Van Iseghem (CANON Cultuurcel), Karen Van Buggenhout (Erfgoedcel Pajottenland en Zennevallei) en Katrien Steelandt (Erfgoedcel Brugge).

Als jullie de theorie en de voorbeelden horen, hoe kijken jullie daar als grote musea tegenaan? Op welke manier denken jullie dat jullie leerkrachten en het onderwijs daarbij kunnen ondersteunen?
An Sysmans: “Als je het filmpje bekijkt, lijkt het op het eerste zicht niet zo eenvoudig om daar als leerkracht mee aan de slag te gaan. In musea zijn publiekswerkers aanwezig en is al heel wat materiaal kant en klaar aanwezig waarmee de leerkracht onmiddellijk aan de slag kan. Op die manier is er heel snel een match met scholen. Het is belangrijk dat kinderen en jongeren al op heel vroege leeftijd kennis maken met kunst en cultuur. Al heel wat musea hebben aanbod dat inzet op die verschillende leeftijden.

Greet Stappaerts: “Wanneer je de collectie enkel kunsthistorisch bekijkt, lijkt het niet evident voor leerlingen uit bv. het beroepsonderwijs om het museum te bezoeken. Maar we hebben bv. ‘heavy metal rondleidingen’ ontwikkeld waar de gids vertrekt vanuit de technische manier waarop een beeld werd gemaakt. Op die manier sluit het beter aan op de leefwereld van de jongeren. Het opent de blik van de leerlingen en geeft hen een beter beeld van wat er zich afspeelt in de maatschappij.”

(http://www.middelheimmuseum.be/Museum_Middelheim_NL/MiddelheimNL/MiddelheimNL-Activiteiten/MiddelheimNL-Activiteiten-Scholen/MiddelheimNL-Activiteiten-Scholen-Jongeren/Heavy-Metal-rondleiding.html) In het filmpje komen een aantal vaardigheden en dragers van Cultuur in de Spiegel duidelijk naar voor (waarnemen; verbeelden: lego, tekenen; analyseren: de materialen herkennen).

An Sysmans: “Ook in ons museum wordt graag op maat gewerkt. Er is ook wel al wat voorhanden in het museum, maar je dient ook te kunnen werken op maat/vraag van een bepaalde leerkracht. Antwerpen is ook een diverse stad met heel wat nieuwkomers. Het museum kan ook een plaats zijn waar nieuwkomers hun taal kunnen oefenen. Zo komen cursisten NT2 samen met hun leerkracht naar het museum om in de tentoonstelling naar kunstwerken te kijken.”

Kan de bril van Cultuur in de Spiegel een meerwaarde zijn bij het ontwikkelen of evalueren van een aanbod?

An Sysmans: “Een concreet voorbeeld in een filmpje zoals dat van de Heavy Metal rondleiding zal leerkrachten kunnen overtuigen om er mee aan de slag te gaan. Het maakt het concreter en duidelijker. Het maakt de stap voor leerkrachten ook kleiner om de school te overtuigen naar het museum te stappen. Daarnaast zijn er ook nog drempels als budget en vervoer.”

Katrien Van Iseghem: “Heavy metal is inderdaad een goed voorbeeld. Er gebeurt dan ook al heel veel goeds. Er zijn al heel veel projecten waar de bril van Cultuur in de Spiegel wordt toegepast, al dan niet bewust. Scholen kunnen beroep doen op bv. subsidies om expertise in de scholen binnen te halen, zoals dynamo.”

Guy Tilken (Alden Biesen): “Wij hebben al een aantal Europese projecten rond erfgoed en storytelling ontwikkeld zoals ‘Aquaduc: erfgoededucatie, competenties verwerven in een erfgoedcontext’. De acht sleutelcompetenties zijn zeker belangrijk, maar hier is het vooral educatie door erfgoed. Ook tal van andere vaardigheden zoals sociale vaardigheden, burgerzin, digitale vaardigheden, stemcompetenties, enz. komen aan bod. Het is belangrijk om naar scholen aan te geven welke competenties een plaats krijgen in het leren. Het erfgoed kan hiervoor de context bieden. Op www.the-aqueduct.eu vind je een handboek met allerlei voorbeelden rond competentiegericht leren rond acht sleutelcompetenties.”

“Via storiesforlearning.eu vindt je heel wat methodieken over hoe je storytelling-technieken kunt gebruiken”.

Reinout Van Acker (provincie West-Vlaanderen): “Er is een groot verschil tussen de klasomgeving of buiten de klas. De verplaatsing, het praktische vormt vaak nog een drempel.”

Katrien Van Iseghem: “Via cultuurkuur.be kunnen scholen een eigen schoolpagina aanmaken. Zo kunnen de scholen gratis naar diverse instellingen trekken. Sommige scholen gaan heel vaak, anderen minder. Het is ook heel belangrijk dat er expertise in de scholen komt voor projecten op maat van de leerlingen. Scholen kunnen hiervoor dynamosubsidies aanvragen.

“De ervaring die leerlingen opdoen van buiten de schoolomgeving te leren, van het naar buiten gaan naar bv. het museum is onvervangbaar.”

Els De Smet (Katholiek Onderwijs Vlaanderen): “Cultuur in de Spiegel is er niet alleen voor cultuurvakken. Ook fysica, wiskunde, enz. komen aan bod. Dit is ook opgenomen in de leerdoelen. Wij zijn momenteel alle leerplannen aan het herwerken naar een totaalleerplan waarbij het geïntegreerd werken voorop staat. Het is een totaalconcept. We zullen deze ingeslagen weg behouden want dit is wat de scholen willen dat we in de toekomst ook doen.”